

Zbigniew POLESZUK

TRZY ZAKŁADY – JEDNA NORWIDYSTYKA

Mowa o trzech – działających w Warszawie, Poznaniu i Lublinie – zakładach (pracowniach) skupionych na badaniach zjawiska – Norwid¹.

Czas powstania tych wyspecjalizowanych placówek naukowych oscyluje wokół rocznicowej daty 1983 (sto lat po śmierci Norwida), który stał się mocnym impulsem indywidualnych i zespołowych prac nad Norwidem, przynosząc największe w ostatnim półwieczu ożywienie w tej dziedzinie.

Najwcześniej, bo jesienią 1981 r., idea tworzenia zespołu norwidystycznego skonkretyzowała się w Lublinie, a następnie, jesienią 1983 r., powstał zespół warszawski i wreszcie, jesienią roku 1987, zespół poznański. W tej też kolejności zostaną one poniżej omówione.

Lublin. 25 XI 1981 r. prof. Stefan Sawicki zwrócił się do Zarządu Towarzystwa Naukowego KUL z propozycją wydawania czasopisma służącego publikacji bieżącego dorobku naukowego norwidystyki; rocznik nosiłby nazwę „Studia Norwidiana”. 7 I 1982 r. nadeszła pozytywna odpowiedź rekto-

ra KUL o. prof. Mieczysława Krąpca i pełnomocnika rektora do spraw TN KUL (to ślad uwarunkowań stanu wojennego: TN KUL znajdowało się pod zarządem komisarycznym) – ks. prof. Ryszarda Rubinkiewicza. Redaktorem naczelnym „Studiów” został prof. Stefan Sawicki, sekretarzem – dr Józef Fert; pozostali członkowie Komitetu Redakcyjnego to: prof. Jan Błoński (do nr 4), prof. Zdzisław Łapiński, prof. Jadwiga Puzynina (od nr 5), prof. Andrzej Ryszkiewicz, prof. Irena Sławińska, prof. Zofia Stefanowska i prof. Zofia Trojanowiczowa.

Pierwsze zebranie redakcji „Studiów” odbyło się 22 V 1982 r. Przyjęto wówczas program pisma, zatwierdzono układ wewnętrzny i redaktorów odpowiedzialnych za poszczególne jego działy. Wybrano jeden z projektów szaty graficznej autorstwa Z. Kopel-Szulc i H. Szulca oraz projekt strony typograficznej przygotowany przez red. A. Dobak. Od tego czasu ukazało się siedem numerów pisma o łącznej objętości około stu arkuszy wydawniczych; na łamach „Studiów” ogłosiło swe prace przeszło stu autorów z kraju i z zagranicy.

Wydawanie rocznika „Studia Norwidiana” to jeden z ważniejszych nurtów pracy budowanego zakładu. Powołano go formalnie po wieloletnich staraniach na posiedzeniu Senatu Akademickiego KUL 11 V 1985 r. jako Międzywydziałowy Zakład Badań nad Twórczością Cypriana Norwida. Kie-

¹ W moim opracowaniu wykorzystałem m.in.: B. Subko, *Pracownia Słownika Języka Cypriana Norwida*, „Studia Norwidiana” 1984, nr 2, s. 105; M. Pluta, *Pracownia Kalendarza Życia i Twórczości Cypriana Norwida*, „Studia Norwidiana” 1989, nr 7, s. 162-164; J. Fert, *Zakład Badań nad Twórczością Cypriana Norwida*, „Studia Norwidiana” 1990, nr 8 (w druku).

ruje nim prof. Stefan Sawicki. Zarząd tworzą: prof. Stefan Sawicki jako przewodniczący, dr Józef Fert – sekretarz, prof. Marian Maciejewski, doc. dr hab. Danuta Paluchowska, doc. dr hab. Jadwiga Rudnicka. Radę Naukową Zakładu stanowią: prof. Zofia Stefanowska jako przewodnicząca, prof. Jerzy Bartmiński, dr Józef Fert, prof. Maria Jasińska-Wojtkowska, prof. Zdzisław Łapiński, prof. Marian Maciejewski, prof. Julian Maślanka, prof. Jadwiga Puzynina, prof. Stefan Sawicki, prof. Irena Sławińska, prof. Zofia Trojanowiczowa. Etatowymi pracownikami Zakładu są: dr Józef Fert i mgr Adam Cedro.

Działalność Zakładu jako placówki naukowej rozwijana jest w pięciu kierunkach:

1. Organizowanie zakładowych zebrań dyskusyjnych, na których uczeni z całego kraju (a niekiedy i z zagranicy) przedstawiają wyniki swych badań; odbyło się dotąd przeszło 30 takich spotkań.

2. Sesje naukowe – ten nurt działalności zapoczątkowało ogólnopolskie sympozjum *Norwid wobec tradycji* zorganizowane w Kazimierzu Dolnym w dniach 30 IV – 1 V 1990 r., na którym referaty wygłosili: S. Sawicki, M. Maciejewski, I. Sławińska, Z. Łapiński, D. Paluchowska, Teresa Skubalanka, ks. Antoni Dunajski, Z. Stefanowska, J. Fert, Samuel Sandler, J. Rudnicka, Marek Adamiec. Prace te w większości ukażą się na łamach „Studiów”.

3. Wydawanie czasopisma „Studia Norwidiana” oraz serii wydawniczej „Studia Norwidiana. Biblioteka”. Ukazała się pierwsza pozycja serii: bibliofilskie wydanie *Kolebki-pieśni* Norwida.

4. Jednym z najważniejszych kierunków działalności lubelskiego Zakładu jest praca nad krytycznym wydaniem *Dzieł wszystkich* Norwida – będzie to pierwsza tego typu edycja pism poety. Od 23 V 1987 r. działa Komitet Redakcyjny *Dzieł*, któremu współprzewodniczą Z. Stefanowska i S. Sawicki. Poszczególne działy edycji objęli: I. Lirykę: Z. Stefanowska, Z. Trojanowiczowa, D. Paluchowska i J. Fert; II. Poematy: Zbigniew Jerzy Nowak i S. Sawicki; III. Dramaty: J. Maślanka; IV. Prozę: Rościśław Skręt i Marek Buś; V. Listy: J. Rudnicka i Maria Bokszczanin.

5. Zakład przygotowuje gabinet filologiczny dla studiów nad Norwidem, gromadząc mikrofilmy i fotokopie wszystkich dostępnych autografów Norwida, kopie pierwodruków i druków utworów Norwida wykonanych za życia poety. Dąży też do skompletowania zbioru prac o Norwidzie i opracowania pełnej bibliografii.

Prócz wyżej wskazanych nurtów pracy badawczej wspomnieć trzeba o tym, że uczeni związani z Zakładem prowadzą i ogłaszają indywidualne prace naukowe i popularyzatorskie z kręgu Norwida. Jednym z istotnych osiągnięć placówki jest jej działalność integracyjna – środowiskowa i ponadlokalna.

Warszawa. Z inicjatywy prof. Jadwigi Puzyniny jesienią 1983 r. na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego powstała Pracownia Słownika Języka Cypriana Norwida. Kilkuosobowy zespół skupiony wokół swej Mistrzyni podjął pracę nad pełnym opracowaniem leksykograficznym języka poety. Ogarnięcie jednym wydawnictwem słownikowym tak ogrom-

nego obszaru zjawisk wzbogaci zarówno norwidystykę, jak również całą gałąź studiów nad kulturą ubiegłego wieku.

Pracownia prof. Puzyniny w ciągu minionych lat rozwinęła działalność na kilku polach tworzących bezpośredni kontekst prac nad *Słownikiem*:

1. Gromadzi materiały do *Słownika*; kartoteka Pracowni – wspierana pamięcią komputera – służy zarówno samej placówce, jak również potrzebom norwidystów z innych ośrodków; zapewnia tym samym informacje, które w pełnym zakresie zaspokoi dopiero cały *Słownik*.

2. Publikuje wybrane dokonania zespołu: tu na szczególną uwagę zasługuje *Słownik języka Cypriana Norwida. Zeszyt próbny*². Redaktorzy „zeszytu próbnego” zapowiedzieli ogłaszanie – obok leksykonu – „zeszytów słownikowych”: nowatorskiego studium, w którym opracowane zostaną wybrane – i najbardziej dla Norwida znamienne – grupy słów-tematów. W „zeszycie próbnym” *Słownika* znajdziemy próbkę planowanych „zeszytów słownikowych” wykonaną na trzech hasłach: „łza”, „wolność” i „złoty”. Pracownia zapowiedziała analogiczne opracowanie haseł z kręgu pojęć etycznych, jak „sumienie”, „prawda”, „kłamstwo”, „wolność”, „niewola”; inny projektowany zeszyt przyniesie grupę tematyczną kolorystyki Norwida. Ten nurt słownikarski – opracowania tematyczne – ma w założeniach badaczy Pracowni nie tylko dopełniać leksykon, lecz także otwierać nowe perspektywy poznawcze badań nad językiem poety.

² Red. J. Chojak, J. Puzynina, E. Teleżyńska, E. Wiśniewska, Warszawa 1988.

3. Zespół Pracowni warszawskiej prowadzi indywidualne i zbiorowe prace nad wybranymi aspektami języka poety; powstając w kontekście głównego nurtu działalności służą ostatecznie *Słownikowi*. Wyniki tych prac znajdujemy w licznych publikacjach pracowników *Słownika*. Niektóre z nich zebrane zostały w samodzielne książki, jak np. *Studia nad językiem Cypriana Norwida*³; *Czemu i jak czytamy Norwida*⁴. Wśród tych dokonań szczególną uwagę warto zwrócić na dwie książki J. Puzyniny: *Słowo Norwida*⁵ oraz *Język wartości*⁶.

4. Pracom nad *Słownikiem* towarzyszą różnorodne formy spotkań norwidystów organizowanych przez Pracownię. Są to zebrania dyskusyjne, konsultacyjne, redakcyjne (zaznaczmy tu istnienie Rady Redakcyjnej *Słownika*). Pracownia zorganizowała również dwa ogólnopolskie sympozja naukowe: Pierwsze to konferencja pt. *Język Cypriana Norwida* odbyta w dniach 4-6 XI 1985 r. Prace wówczas przedstawione oraz dyskusję wydrukowano w książce *Język Cypriana Norwida. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Pracownię Słownika Języka Norwida w dn. 4-6 listopada 1985 roku*⁷, (ponad 20 referatów oraz 5 streszczeń dyskusji; wcześniej – w r. 1986 – rzecz została ogłoszona w postaci niskonakładowego – 100 egz. – maszynopisu powielonego). Druga konferencja pt. *Norwidowska całość i sumienność*, któ-

³ Red. J. Chojak, J. Puzynina, Warszawa 1990.

⁴ Red. J. Chojak, E. Teleżyńska, Warszawa 1991.

⁵ Wrocław 1990.

⁶ Warszawa 1992.

⁷ Red. K. Kopczyński, J. Puzynina, Warszawa 1990.

rej towarzyszyło spotkanie dyskusyjne nt. *Współczesność Norwida*, odbyła się w dniach 6-8 IV 1992 r. Przewidziana jest również publikacja materiałów z tej konferencji.

Pracownia Słownika Języka Cypriana Norwida wpisuje się mocno i owocnie w naukowy pejzaż, stając się nie tylko ośrodkiem pracy nad oczekiwanym *Słownikiem* Norwida, lecz także forum norwidystów z polskich i zagranicznych środowisk humanistycznych.

P o z n a ń. Najmłodszy zakład norwidowski – poznańska Pracownia Kalendarza Życia i Twórczości Cypriana Norwida – powstał w październiku 1987 r. z inicjatywy i pod kierunkiem prof. Zofii Trojanowiczowej. Zespół wraz z nią tworzą mgr Jolanta Czarnomorska i mgr Małgorzata Pluta. Pracownia wchodzi w skład Wydziału Filologii Polskiej i Klasycznej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Cele Pracowni streszcza jej nazwa: opracowanie Norwidowskiego kalendarium. Rzecz ogromnej wagi, acz nie rozpoczynająca się w punkcie „zerowym”: fakty z życia i twórczości poety są przecież od lat składnikiem norwidologii. Wbrew pozorom niekoniecznie oznacza to ułatwienie pracy: zespół musi dokonać pełnej krytycznej analizy dotychczasowych ustaleń, w tym opracowań najwybitniejszego współczesnego znawcy tych zagadnień – nestora norwidystyki Juliusza Wiktora Gomulickiego (od *Kroniki biograficznej* z roku 1946 począwszy, a na ogłoszonym w 1976 roku *Przewodniku po życiu i twórczości Norwida* skończywszy).

Do świetnie w polonistyce zakorzenionych kalendarzy naszych wieszczów: *Kroniki życia i twórczości Mic-*

kiewicza (opracowanej przez M. Derwałowicz, K. Kostenicz i Z. Makowiecką) oraz *Kalendarza życia i twórczości Juliusza Słowackiego* (przygotowanego przez E. Sawrymowicza przy współpracy S. Makowskiego i Z. Sudolskiego) dojdzie więc – i miejmy nadzieję, że nie za długo przyjdzie nam czekać – *Kalendarz życia i twórczości Cypriana Norwida*.

Poznańska Pracownia gromadzi, analizuje i koryguje informacje bio- i bibliograficzne. Mimo że praca nad kalendarium jest jakby z natury cicha, benedyktyńska i pozornie – przed ogłoszeniem wyników – mało widoczna, zespół ten już przedstawia wyniki swych penetracji i ustaleń. Ważne to nie tylko przez wzgląd na „listę obecności” w naszej – mocnej przecież i wielonurtowej – dyscyplinie, ale również, a nawet chyba przede wszystkim, z uwagi na fakty, które udaje się ustalić. Wnoszą one do badań nad Norwidem nowe jakości poznawcze. Jedną z takich publikacji jest artykuł J. Czarnomorskiej *Norwidiana w korespondencji Marii Trębickiej*⁸. Kolejna prezentacja nowych lub dotąd nieprecyzyjnie zinterpretowanych materiałów biograficznych odbyła się na wspomnianej wyżej warszawskiej sesji *Norwidowska całość i sumienność*. Poznańskie badaczki Norwida przedstawiły następujące referaty: J. Czarnomorska – *Trębicka – Janin i romantyczne gesty Norwida. Epizod z roku 1856*, M. Pluta – *Norwid w świetle mało znanych wspomnień*.

Dotychczas prezentowane wyniki badań tej Pracowni budzą zaufanie swą dokumentacyjną rzetelnością, wie-

⁸ „Studia Norwidiana” 1991, nr 9 (w druku).

lostronnością oglądu i poznawczą pasją, które wymagają nie tylko sprawności intelektualnej, ale i wiele trudu (trzeba przecież przeprowadzać liczne kwerendy w archiwach krajowych i zagranicznych).

Trzy zakłady – jedna norwidystyka: tak właśnie wygląda to w omówio-

nym przypadku. Pracowników tych placówek, niekiedy bardzo się różniących i spierających, łączą silne więzi braterstwa w prawdzie, w dążeniu do jej pełni i całości, i fascynacja jednym z największych zjawisk naszej kultury – Norwidem.